

Bánhidi Zoltán köszöntése 80. születésnapja alkalmából*

Elnök Úr! Hölgyeim és Uraim! Amikor Társaságunk vezetősége felkért erre a megtisztelő feladatra, először nagyon meglepődtem. Lehetséges — tettem fel a kérdést —, hogy Bánhidi tanár úr, kedves Zoli bátyám, aki a legutóbbi időig körünkben működött, ilyen idős lenne? Bevallom, nem vettem észre, mert semmi jelét nem adta annak, hogy betöltötte 80. életévét. Pedig az adatok és az iratok erre vallanak.

Bánhidi Zoltán ugyanis 1918. március 25-én született Rákospalotán — s néhány évnyi kényszerű távollétet leszámítva —, ha jól számolom, hét évtizeden át itt lakott és mind a mai napig itt lakik a szülői, illetőleg nagyszülői házban. Rákospalotán végezte elemi és középiskolai tanulmányait, innen utazott be naponta egyetemi hallgatóként a bölcsészkarra, és ugyancsak innen járt be, ötödfél évtizeden át, a Központi Magyar Nyelvi Lektorátusra. Állandó lakhelyének és állandó munkahelyének — századunk viszontagságai között párját ritkító — adatait azért vetítem előre, mert jelképesnek érzem: a legjobb értelemben vett állandóság, a megbízhatóság, a szilárdság, a hűség ugyanis Bánhidi tanár úr jellemének és életvitelének egyik fő vonása.

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 1998. október 20-i ülésén.

De térjünk vissza az időrendhez! 1936-tól 1941-ig a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar—angol szakán tanult, mégpedig olyan kitűnő tanárok irányításával, mint Horváth János, Pais Dezső és Zsirai Miklós, Yolland Artúr és Ország László. 1941-ben kapta meg a magyar—angol szakos középiskolai tanári oklevelet. Tanulmányai során főként a nyelvészet keltette fel érdeklődését, ennek jele és első eredménye, hogy „A magyar nyelv összetett igealakjai” című disszertációjával bölcsészdoktori címet szerzett 1941-ben. Pais tanár úr kitűnítő véleményét tanúsítja, hogy az értekezést még ugyanabban az évben megjelentette az MNyTK. 63. számaként, s szerzőjét ugyanakkor Társaságunk tagjai sorába fogadta.

Gimnáziumi tanári pályáját ünnepeltünk a csurgói református Csokonai Gimnáziumban kezdte meg 1942-ben. Ám a háború megszakította tanári és tudományos munkásságát. Behívták katonának, frontszolgálatra küldték, ahol súlyosan megsebesült, majd hadifogságba került, ahonnan csak 1946-ban tért haza. A csurgói gimnázium államosítása után a kecskeméti Katona József Gimnáziumba helyezték át.

Jelentős fordulat 1952-ben következett be pályáján, amikor megalakult a Központi Magyar Nyelvi Lektorátus, és Pais tanár úr indítványára tanársegédnek nevezték ki ide. Az új intézmény megszervezésében és az oktatáshoz szükséges tananyagok elkészítésében oroszánrészt vállalt magára. Az évek, majd évtizedek folyamán, részben társszerzőkkel, tucatnyi egyetemi jegyzet megírásában vett részt. Tőle való „A magyar orvostudomány köréből. Haladó nyelvkönyv külföldieknek” című (Bp., 1967.), amely tíz kiadást ért meg. Kollektív munka eredményeként jött létre három jelentős nyelvkönyv: BÁNHIDI—JÓKAY—SZABÓ „Lehrbuch der ungarischen Sprache” (Bp., 1958.), amely nyolc hazai és a müncheni Max Hueber cégnél három kiadásban jelent meg. A BÁNHIDI—JÓKAY „Ungarisch über Ungarn” (Bp., 1962. 1964.) két kiadást ért meg, a BÁNHIDI—JÓKAY—SZABÓ „Learn Hungarian”-nek (Bp., 1965.) hat hazai és a londoni Colet’s cégnél két kiadása van.

Ezek a könyvek a magyar nyelvet több százezer példányban a világ igen sok tájára eljuttatták, s a magyar nyelvnek és a magyar kultúrának hírét öregbítették. Közülük ezúttal kiemelem a német nyelven, haladók számára írt tankönyvet. Teljes címének megfelelően — „Ungarisch über Ungarn. Lesebuch und Grammatik für Fortgeschrittene” — két részre oszlik. Az első résznek, a Lesebuchnak az a jelentősége, hogy a kezdetektől a legújabb korig, időrendbe állított művelődéstörténeti szövegek alapján tanítja a magyar nyelvet. Az ilyesfajta feldolgozás ma is hiánycikk a tankönyvpiacra. A második rész, a Grammatische Übersicht pedig tüzetes magyar nyelvtan németül (nem kevesebb, mint 183 oldalon). A vállalkozás hordereje kitűnik abból, hogy TOMPA JÓZSEF „Ungarische Grammatik”-ja hat évvel, „Kleine ungarische Grammatik”-ja pedig tíz évvel később jelent meg.

Saját vallomása szerint ünnepeltünk elsősorban tanárnak készült, s a tudományból csupán annyit kívánt művelni, amennyi az oktatáshoz szükséges. A magyar mint idegen nyelv oktatását szolgáló publikációi gazdag anyagából a magyar—angol kontrasztív grammatika köréből írt tanulmányaira szeretném felhívni a figyelmet. E fontos alkalmazott nyelvészeti témából akadémiai doktori értekezésre nyújtott be kérelmet a tudományos minősítő bizottsághoz 1976 februárjában, amelyre másfél év múltán kapott elutasító választ. Így szegényebbek lettünk egy alapvető munkával, az érdeklődők azonban folyóiratok lapjain megtalálják az e témából 1971 és 1983 közt készített dolgozatait. Az egyetemi oktatást szolgáló írásai mellett számos tanulmányt publikált a nyelvtörténet, etimológia, jelentéstan, stilsztika, nyelv művelés területéről. Bölcsészdoktori értekezése és annak folytatásaként megjelent „A magyar összetett igealakok jelentéstörténete” című (Bp., 1957. NytudÉrt. 12. sz.) nyelvtörténeti munka a javából. Diakronikus és szinkronikus munkálatok ötvözte a kandidátusi disszertációként megvédett „A magyar sportnyelv története és jelene” című könyve (Bp., 1971. Nyelvészeti Tanulmányok 16.) pompás sportnyelvtörténeti szótárral. E vázlatos utalásokból is kiviláglik, hogy ünnepeltünk tudományos munkássága jóval meghaladja az oktatás szükségleteit és igényeit.

Tisztelt Társaság! A Központi Magyar Nyelvi Lektorátusnak — viszályoktól nem mentes és kalandoroktól sem kímélt — történetében, a mívelt politikai meggyőződés és a látványos kontárság Szküllája és Kharüdisze között: Bánhidi tanár úr a tudós józanságot, a szakmai megbízhatóságot, a pedagógiai állhatatosságot és az erkölcsi hajthatatlanságot képviselte. Utódai, a Lektorátus mai oktatói a magyar mint idegen nyelv tanári szakon a felnövekvő tanármemzedék körében ezt az örökséget kívánják továbbadni.

Hölgyeim és Uraim! A Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Központi Magyar Nyelvi Lektorátus nevében őszinte szívből kívánom: Isten éltesse sokáig körünkben Bánhidi tanár urat, kedves Zoli bátyámat!

ÉDER ZOLTÁN